

Filip Škiljan

DEMOGRAFSKA SLIKA NASELJA SRPSKE NACIONALNE MANJINE NA BANJI IZMEĐU 1991. I 2011.GODINE

Apstrakt: Autor u tekstu donosi informacije o povijesti Banije (bivše općine Glina, Petrinja, Dvor, Sisak i Hrvatska Kostajnica) te o demografskoj slici Banije između 1880. i 2011. godine. Posebno se bavi pitanjem smanjivanja broj Srba na Baniji te pitanjem povijesti posljednjeg rata (1991.-1995.). Donosi informacije o broju žrtava, izbjeglica, prognanika i raseljenih lica. Uz niz grafova donosi i tablice s brojem stanovnika pojedinih naselja, općina i gradova i uspoređuje ih.

Ključne riječi: Srbi; Banija; Domovinski rat; demografski razvoj

Geografski okvir

Područje Banije određeno je rijekama Savom, Unom i Kupom na sjeveru, istoku i jugu te granicom prema Bosni i Hercegovini na jugozapadu, dok je zapadna granica prema Kordunu u različitim vremenskim periodima različito shvaćana. Baniju na sjeveru rijeka Kupa dijeli od Pokuplja, na istoku je rijeka Sava dijeli od Posavine, a na jugu rijeka Una od Bosanske krajine. Granica Banije prema Kordunu mijenjala se tijekom stoljeća. Na jednoj karti iz 1806. godine granica Banije i Korduna bila je označena kao granica slunjske i glinske regimente, a ta je međa išla od Banske Selnice na rijeci Kupi, zapadno od Sjeničaka i Slavskog Polja, preko vrha Petrove gore do granice s Osmanlijskim Carstvom. Ista međa je ucrtana i na geološkoj karti I. banske regimente. Prema takvoj podjeli, koju i neki političari i znanstvenici smatraju i danas pravilnom, i područje nekadašanje općine Vrginmost, a danas općina Lasinja, Gvozd i Topusko, pripadalo bi području Banije. Osim toga, i istočni dio današnjeg područja grada Karlovca (Sjeničak) smatrao bi se Banijom. Ipak, prema podjelama koje su ustaljene nakon Drugog svjetskog rata, a prema kojima je kotar Vrginmost pripao karlovačkom području, Kordun je proširio svoje granice na račun Banije sve do desetak kilometara zapadno od Gline, pa je banijskom kraju preostalo područje današnje Gline, Petrinje, Dvora, Sunje, Kostajnice, Dubice, Kukuruzara, Majura, južnog dijela gradskog područja Siska (Komarevo) i zapadnog dijela općine Jasenovac (sela Uštica, Višnjica i Tanac koja se nalaze između Une i Save u takozvanom "Trokutu"). Dakle granica Banije prema Kordunu prolazi zapadno od naselja Ilovačak na mjestu gdje potok Trepča utječe u Kupu, Desni Degoj, Donja Bučica, Donja Trstenica, Boturi, Šatornja, Donje Selište, Skela, Balinac, Borovita i Mali Obljaj.

Naziv Banija proizlazi iz političke pripadnosti toga teritorija hrvatskom banu. Prostor je od 1704. godine do ukidanja Vojne krajine 1881. bio pod neposrednom upravom hrvatskog bana pa otuda i imena pojedinih naselja na Baniji kao Bansko Vrpolje, Banski Granovac, Banska Struga Banski Drenovac i slično. Pod Baniju danas u potpunosti pripadaju područja gradova Glina, petrinja i

Hrvatska Kostajnica te općina Dvor, Donji Kukuruzari, Majur, Hrvatska Dubica i Sunja, dok tek djelomično područje grada Siska i općine Jasenovac.¹

Povijest naseljavanja pravoslavnih Srba na Baniju

Osmanlije su područje današnje Banije počeli napadati i opsjedati već početkom 16. stoljeća. Područje Pounja Osmanlije su napali već 1520. godine i tada dolazi već do prvih egzodusa starog rimokatoličkog stanovništva s područja današnje Banije. Nakon što su Osmanlije zauzeli utvrde u okolici Jajca i Banja Luke napadaju pozicije Habsburške Monarhije na rijeci Uni. Tako već 1538. zauzimaju Dubicu na Uni, a potom i Novi Grad 1556. U periodu do 1578. godine zauzimaju i južno pobrđe Zrinske gore koje pod Osmanlije potpada nakon pada Gvozdanskog. Teritorij Topuske opatije je tijekom 16. stoljeća bilo toliko poharano da je sjedište iz Topuskog premješteno u Pokupsko. Tada nestaju brojna sela između Gline i Kupe. Krajem 16. stoljeća padaju i utvrde koje su se nalazile na području Gline (Bojna, Brubno), a potom i Gora i Hrastovica te konačno i Petrinja (samo kratkotrajno). Nakon sisačke bitke zaustavljen je daljnji osmanski prodor prema sjeveru. Jedino područje koje nije potpalo pod Osmanlije južno od Save bio je teritorij Sunje. Osmanlije su naselili pravoslavne na južnim obroncima Zrinske gore u 17. stoljeću. Osmanlije su intenzivno naseljavali pravoslavne u vremenu nakon 1635. osobito na području današnje općine Dvor. Na austrijskoj strani granice također su nastanjeni pravoslavni žitelji koje su austrijske vlasti pozvale da dođu iz današnje Bosne, odnosno s područja Potkozarja. Posebno intenzivno naseljavanje Banije počinje u vrijeme Velikog bečkog rata krajem 17. stoljeća kada su Srbi nastanjeni na teritoriji između Sunje, Dubice i Kostajnice. Nakon mira u Požarevcu područje Dvora i prekounskih sela u današnjem području Novog Grada potpadaju pod Habsburšku Monarhiju. Mirom u Beogradu Habsburgovci gube teritorij preko rijeke Une tako da Una od naselja Gornji Dobretin do ušća u Savu kod Jasenovca postaje trajnom granicom između Osmanlijskog carstva i Habsburške monarhije. I u 18. stoljeću nastavlja se doseljavanje pravoslavnih koji se tada osobito doseljavaju u glinski kraj. U 18. stoljeću Srbi su bili nastanjeni u ovim selima: Babina Rijeka, Balinac, Bačuga, Begovići, Bestrma, Bijele Vode, Bjelovac, Blinja, Blinjski Kut, Brezovo Polje, Brestik, Borojevići, Brnjeuška, Borovita, Buzeta, Bujinja, Cerovljani, Čavlovica, Čapljeni, Čukur, Čuntić, Čore, Divuša, Dobretin, Draga, Dragotina, Dragotinci, Draškovac, Drenovac, Drljače, Dubica, Gage, Gvozdansko, Glavičani, Glina, Golubovac, Gorička, Gornji Bjelovac, Grabovac, Grabovica, Grmušani, Hrastovac, Hrtić, Jasenovčani, Jabukovac, Javoranj, Javornik, Javnica, Jošavica, Kinjačka, Klasnić, Klinac, Kosna, Krčevo, Kozaperovica, Komogovina, Kostajnica, Kostreši, Kukuruzari, Lovča, Luščani, Ljeskovac, Ljubina, Mačkovo Selo, Mađari, Majdanci, Majske Poljane, Mala Gradusa Mali Gradac, Martinovići, Meminska, Mečenčani, Mlinoga, Moštanica, Mračaj, Obljaj, Oraovica, Panjani, Papići, Pastuša, Paukova, Paukovic, Pedalj, Petkovac, Podovi (sada Dvor), Prevršac, Radonja Luka, Rausovac, Roviška, Rogulje, Rujevac, Svinica,

¹ Više o geografskom položaju Banije vidi u: <https://snv.hr/file/attachment/file/banija-compressed.pdf>.

Švrakarica, Selište, Sjeverovac, Slabinja, Staro Selo, Stupnica, Šakanlije, Šaševa, Šegestin, Šibine, Šušnjar, Šaš, Timarci, Tremušnjak, Trstenica, Trtnik, Udetin, Umetić, Unčani, Utolica, Uštica, Vukoševac, Velešnja, Veliki Gradac, Vlahović, Volinja, Vrpolje, Velika Gradusa., Zakopa, Zamlaća, Zut, Živaja Donja, Živaja Gornja i Žirovac.

Sredinom 18. stoljeća dolazi do reorganizacije Vojne krajine, a tom reorganizacijom ona je podijeljena na 11 pukovnija sastavljenih od manjih satnija. Teritoriji današnjih općina, odnosno gradova Glina, Gvozd i Topusko bili su u sastavu I. banske ili Glinske pukovnije sa sjedištem u Glini. Drugoj banskoj pukovniji koja se po sjedištu u Petrinji nazivala i Petrinjska, pripadala su područja (približno) današnjih općina, odnosno gradova Dvor, Kukuruzari, Majur, Kostajnica i Petrinja.²

Demografski razvoj Banije između 1880. i 1991. godine

U ovom istraživanju bit će obrađeno područje nekadašnjih pet banijskih općina među kojima su Glina, Petrinja, Dvor, Kostajnica i Sisak. Područje nekadašnje općine Sisak većim svojim dijelom ne pripada Baniji, ali nam je zbog statističkih podataka koji su donošeni na razini općine bilo jednostavnije obuhvatiti čitavu nekadašnju općinu u istraživanju podataka do 1991. godine. Na razini naselja analizirat ćemo naselja u kojima su Srbi 1991. godine činili ili apsolutno većinsko ili relativno većinsko stanovništvo. Na taj ćemo način dobiti sliku o tome kako se kretao broj stanovnika, odnosno broj Srba između 1880. i 2011. na području Banije.

a) *Povijesno-demografski okvir 1880.-1941.*

Glinska regimenta koja je obuhvaćala područje današnje Gline i Vrginmosta bila je prije razvojačenja naseljena pretežno Srbima. Vidljivo je to iz popisa stanovništva koji su provedeni u Austro-Ugarskoj Monarhiji 1846., 1857. i 1869. Iz tih je popisa isto tako jasno vidljivo da je Srba na području Prve banske regimente bilo u sva tri popisa u pravilu dvostruko više od Hrvata. Tako ih je 1846. bilo 39.349, 1857. 40.860, a 1869. 46.303 (Hrvata je 1846. bilo 20.776, 1857. 20.282, a 1869. 23.719). Iz tih je popisa također bilo vidljivo da je postojao određeni manjak ženske djece, budući da su muška djeca bila 'vrednija' kao budući potencijalni vojnici, pa su u adolescentskoj dobi njegovani s više pažnje od ženske djece. Osim toga način života na Vojnoj krajini gdje su žene iscrpljivane kućanskim poslovima dok su muškarci u velikom broju bili u vojnoj službi (svaki osmi na području Glinske

² Podatke o povijesti Banije u periodu do 1880. godine vidi u: V. S. Dabić, *Banska krajina 1688. – 1751.* Beograd-Zagreb 1984.; J. Adamaček, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII stoljeća*, Zagreb 1980; S. Gavrilović, "Prilog istoriji seljačkih nemira u Pokuplju od kraja XVII do kraja XVIII stoljeća" u: *Historijski zbornik*, sv. 16, Zagreb 1963, 57-130; M. Kruhek, *Krajiške utvrde hrvatskog kraljevstva*, Zagreb 1995; *Dvor na Uni*, Dvor na Uni 1991; *Glina – Glinski kraj kroz stoljeća*, Glina 1988; M. Dukić, *Glina i okolica*, Glina 1980; I. Golec, *Povijest grada Petrinje (1240 – 1592 – 1992)*, Petrinja – Zagreb – Sisak, 1993; M. Kruhek, *Fortifikacijska arhitektura Banije s osobitim osvrtom na razdoblje njene obrambene uloge u XVI. i XVII. stoljeću (magistarski rad – neobjavljeno)*, Zagreb 1976; *Hrvatska Kostajnica 1240-2000*, Hrvatska Kostajnica 2002; S. Gavrilović, "Srbi u Hrvatskoj u XVIII veku" u: *Zbornik za istoriju Matice srpske*, sv. 14, 1976, 7-57; M. Radeka, *Gornja Krajina i Karlovačko vladичество*, Zagreb 1975; K. Kaser, *Slobodan seljak i vojnik*, sv. I i II., Zagreb 1997.

pukovnije) utjecala je da su žene živjele kraće od muškaraca. Nakon razvojačenja Vojne krajine bilo je omogućeno muškarcima da odlaze u velike gradove ili u inozemstvo kako bi zarađivali za uzdržavanje svojih obitelji. To je utjecalo i na demografsko praznjenje pojedinih prostora. Socijalna diferencijacija stanovništva I. banske pukovnije vidljiva je i po izgledu kuća. Tako je kuća prizemnica na području pukovnije bilo 6.212, kuća s jednim katom 594, a kuća s dva kata svega jedna. Na području II. banske pukovnije bilo je više jednokatnica (čak 2.119), dok je na području ostalih pukovnija bilo znatno manje jednokatnica. To ukazuje da je stanovništvo I. i II. banske pukovnije bilo boljeg imovnog statusa od ostalih stanovnika Vojne krajine. Obrtništvo je bilo relativno dobro razvijeno, pa na području šire zone Gline neposredno prije razvojačenja Vojne krajine postoje 73 stambene zgrade namijenjene obrtničkoj djelatnosti, na području Petrinje njih 474, a na području Kostajnice 151.³

Područje Banije bilo je nakon ukidanja Vojne krajine uključeno u Bansko okružje. U drugoj polovici 19. stoljeća i početkom dvadesetog stoljeća kućne zadruge su bile osnovni oblik života na banijskom selu. Najveći broj malih kućnih zadruga u Hrvatskoj bio je u kotarevima Dvor i Kostajnica. Najveći broj zadruga od 5 do 10 jutara i od 10 do 20 jutara zemlje imao je kotar Glina. Kako su se intenzivno dijelile zadruge krajem 19. i početkom 20. stoljeća tako je i emigracija u Ameriku postala uobičajena. Tako je samo na području kotara Dvor između 1897. i 1911. godine podijeljeno 2292 zadruga te je otišlo 4150 osoba u Ameriku. S područja kotara Petrinja 1901. se iselilo 135 osoba u prekomorske zemlje, 1902. njih 353, 1903. njih 574, 1904. 146, a 1905. godine njih 587. Najviše su iseljavali Hrvati iz Gore i okolice i iz Hrastovice i okolice te Srbi iz Jabukovca i okolice.⁴ Tijekom čitavog 19. stoljeća na području Banije bile su česte nerodica, elementarne nepogode, a ni hajdučija nije bila rijetkost. Nestankom Vojne krajine nestalo je i njezine jednostavne administracije, pa i nekih povlastica kao što su bile slobodno uživanje šuma, pečenje rakije, sadnja duhana i slično. Nova civilna uprava uvela je neke nove takse, poreze, globe i slično. Zbog toga se već početkom osamdesetih godina 19. stoljeća u narodu počeo javljati otpor mađarskoj administraciji. Bune su izbile isprva u velikim gradovima, a kasnije i na Baniji, pa su se tako u rujnu 1883. godine seljaci oko Petrinje, Dvora, Kostajnice i Gline digli protiv mađarskih zastava. Nakon dolaska Khuena Hedervaryija za bana, 1886. godine područje Banije je uključeno u Zagrebačku županiju. U vrijeme Prvog svjetskog rata brojni Banijski su sudjelovali u austrijskoj vojsci, ali ih je bilo i onih koji su kao solunski dobrovoljci sudjelovali na suprotnoj srpskoj strani (npr. s područja kotara Dvor bilo ih je 80). Ulaskom u Kraljevinu SHS Banija je do 1929. godine bila uključena u Zagrebačku oblast da bi formiranjem banovina kotarevi Glina, Petrinja, Kostajnica i Sisak postali dio Savske banovine, a Dvor dio Vrbanske banovine. Iz popisa stanovništva koji su provedeni 1921. i 1931. godine vidljivo je da se stanovništvo Banije uglavnom bavilo poljoprivredom i stočarstvom. Tako se na području kotara Glina 92,3% ili 42.221 osoba bavila poljoprivredom i stočarstvom, što je bilo daleko iznad hrvatskog prosjeka koji je iznosio 76,3%

³ M. Valentić, »Stanovništvo Glinske pukovnije« u: *Glina – glinski kraj kroz stoljeća*, Glina 1988., str. 78-83.

⁴ I. Golec, *Povijest grada Petrinje (1240.-1592.-1992.)*, Zagreb 1993., str. 288-289.

stanovnika u tome sektoru, dok je u industriji i obrtu bilo zaposleno svega 3,5% stanovništva.⁵ Slično je bilo i na području Dvora gdje se poljoprivredom bavilo 24.988 Dvorana, od industrije i zanata je živjelo njih 1.001, od trgovine, kredita i prometa njih 295, a od javnih službi i slobodnih zanimanja njih 314. Još 1931. godine na području kotara Glina bilo je više nepismenih nego pismenih, pa je tako od ukupno 32.647 osoba starijih od 10 godina njih 18.264 (ili 55,9 %) bilo nepismenih.⁶ Općenito, Banija je Drugi svjetski rat dočekala kao vrlo zaostalo i siromašno područje.

b) Drugi svjetski rat i demografski gubici Srba na Baniji

Banija je teško stradala u Drugom svjetskom ratu. Pokolji koji su počinjeni nad srpskim pravoslavnim stanovništvom uzrokovali su znatne demografske gubitke Srba na Baniji. Jedan od prvih pokolja na području Banije tijekom Drugog svjetskog rata bio je onaj u svibnju 1941. u Prekopi kod Gline kada je prema popisu koji su izradili Branko Vujasinović, Đuro Roksandić i Čedomir Višnjić ubijeno 388 osoba⁷ Oko dva i pol mjeseca nakon pokolja u Prekopi, početkom kolovoza, dogodio se i veći i krvaviji pokolj u glinskoj pravoslavnoj crkvi, razmjeri kojeg se precizno utvrđuju. Od travnja do prosinca 1941. u Glini i okolici ukupno je poubijano 2.157 Srba, Židova i Hrvata,⁸ što se može smatrati sukusom »kvartalnog obračuna« u bilanciranju prve godine ustaškog terora u tom dijelu Banije u 1941. godini. Na Baniji, 23. na 24. srpnja 1941, ustanici pod vodstvom Vasilja Gaćeše napadaju željezničku stanicu i općinu u Banskome Grabovcu. Nakon toga slijedila je odmazda. Nakon dolaska Eugena Dide Kvaternika, u Banski Grabovac stiže i pokretni prijevremeni sud koji odmah počinje izricati presude. Hapšenja su trajala od 24. do 27. srpnja, a ubijanje u Banskome Grabovcu započelo je 25. i završilo 27. srpnja. »Po pokretnom prijekom sudu u Banskome Grabovcu osuđeno je na smrt nekoliko stotina osoba iz bliže i dalje okolice Banskog Grabovca, radi učestvovanja u prednjem pokretu i organizacije, te radi komunističkih priprema i vršenja atentata, nad kojima je osuda odmah izvršena«, kako izvještava I. hrvatska oružnička pukovnija 30. srpnja 1941. godine.⁹ Poubijano je zasigurno više od 500 ljudi, od kojih nitko nije sudjelovao u ustaničkoj akciji zbog koje je ubijen. S grabovačkog gubilišta pobjegla je tek nekolicina...¹⁰ Pavelić šalje grupe ustaša u akciju čišćenja po dotad mirnim srpskim selima Banije, Like i Korduna i tijekom kasnog srpnja i ranog kolovoza 1941. Akcija započinje 29. srpnja i traje do 8. kolovoza. U okviru te kampanje »čišćenja« učinjen je i pokolj u glinskoj crkvi. Najveći broj stradalih Srba u pokolju u crkvi u Glini bio je doveden iz kotara Vrginmost.¹¹

⁵ Z. Šimončić-Bobetko, »Ekonomsko-socijalni razvoj glinskog kraja od 1918. do 1941. godine« u: *Glina – glinski kraj kroz stoljeća*, Glina 1988., str. 133.

⁶ Z. Šimončić-Bobetko, Ekonomsko-socijalni razvoj glinskog kraja od 1918. do 1941. godine u: *Glina – glinski kraj kroz stoljeća*, Glina 1988., str. 135.

⁷ Č. Višnjić, B. Vujasinović, Đ. Roksandić, *Glina 13. maja 1941*, Zagreb 2011, str. 70–80.

⁸ Č. Višnjić, B. Vujasinović, Đ. Roksandić, *Glina 13. maja 1941*, Zagreb 2011, str. 91–154.

⁹ N. Živković, P. Kačavenda, *Srbi u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*, Beograd 1998, str. 182–184.

¹⁰ S. Goldstein, *1941. Godina koja se vraća*, Zagreb 2007, str. 297.

¹¹ HDA, Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača, kutija 470, 37118–37179.

Pokolji su se zbili i u Gornjem Taborištu 31. srpnja 1941.¹² i Golinji 3. kolovoza 1941. gdje ustaše hapse 46 Srba i ubijaju ih u obližnjoj Bučici.¹³ Masovni pokolj zbio se 31. srpnja 1941. i u Hrvatskoj Kostajnici i okolici gdje je toga dana i u nekoliko prvih dana kolovoza 1941. godine poubijano više stotina Srba, prema iskazima svjedoka njih 700.¹⁴ Istovremeno, zločini su se zbili i u Bojni i Velikom Obljaju južno od Gline gdje su ustaše poubijali više desetina ljudi krajem srpnja 1941.¹⁵ Tijekom čitave jeseni 1941., a potom i zime 1941./1942. u pojedinim banijskim selima počinjeni su pokolji. Jedan od masovnijih pokolja zbio se i u selu Šegestin krajem siječnja 1942.

U selu i najbližoj okolici (Draškovac, Donja Oraovica, Gornja Oraovica) ubijeno je 189 ljudi, a dvadeset dvoje ih je još odvedeno u Jasenovac. Nakon pokolja u selu, ustaše su u Zrin odveli, prema riječima Milke Ilibašić, od preživjelih žena i djece njih četrdeset i četvero kao i 12 muškaraca.

U knjizi koju su objavili Stana Nidović Đakula i Dušan Smoljenović pod nazivom *Banija i njene žrtve u NOR-u 1941.-1945. godine* doneseni su podaci koliko je bilo žrtava fašističkog terora, koliko poginulih pripadnika narodnooslobodilačke vojske i koliko je bilo nestalih i poginulih vojnika vojske kraljevine Jugoslavije na području pet banijskih kotara.¹⁶

Tabela I. Broj poginulih i ubijenih u Drugom svjetskom ratu za pojedine općine

	Dvor	Glina	Petrinja	Kostajnica	Sisak	Ukupno
Poginuli u NOB-i	1441	1853	1370	864	1358	6886
Ubijeni-ŽFT	2196	4339	2866	2485	3610	15506
Poginuli i nestali pripadnici vojske Kraljevine Jugoslavije	14	16	10	12	22	74
Ukupno	3651	6308	4246	3361	4990	22466

Graf I. Broj poginulih u NOB-i i ubijenih ŽFT na Baniji

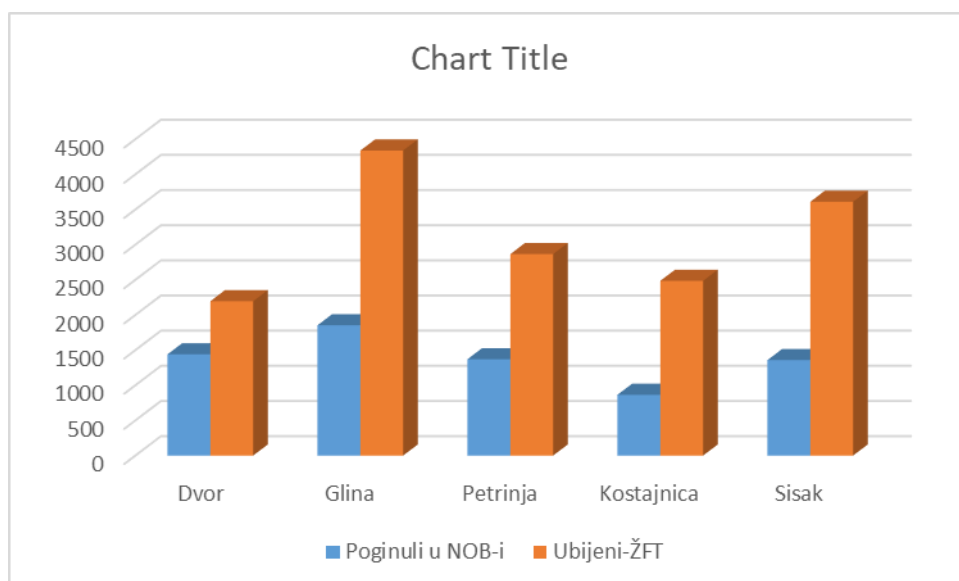
¹² Đ. Roksandić, »Ustaški zločini u glinskom kotaru od 1941. do 1945. godine« u: *Glina – glinski kraj kroz stoljeća*, Glina 1988, str. 290–292.

¹³ HDA, ZKRZ-Zh, kutija 89, 2338/46.

¹⁴ HDA, ZKRZ-Zh, kutija 89, 2338/46; Đ. Zatezalo, *Radio sam svoj seljački i kovački posao*, Zagreb 2005, str. 228–239.

¹⁵ HDA, ZKRZ-Zh, kutija 154, 1663/44.

¹⁶ S. Nidović-Đakula, D. Smoljenović, *Banija i njene žrtve u NOR 1941.-1945. godine*, Beograd 2002., str. 61.

Koliki je bio pogrom Srba upravo u prvoj godini ustaške vladavine govore nam (također neizravno) i podaci o stradanjima civila 1941. u odnosu na ukupne civilne žrtve u dva banijska kotara za vrijeme cijelog rata (1941–1945): kotar Dvor 12%,¹⁷ i kotar Glina 26%,¹⁸ Poimenični popisi žrtava koji su načinjeni za spomenute kotareve ukazuju da se radi uglavnom o Srbima i uglavnom o civilima.

U banijskim kotarevima gdje su Srbi činili apsolutnu većinu (od travnja 1941. do travnja 1942. »rješavanje srpskog pitanja« se svodilo na ubijanja, iseljavanja i prekrštavanja. Dakle, na području kotara Petrinja organizirano prisilno je iseljeno u svega tri mjeseca 1941. godine 817 osoba, a s područja kotara Sisak 143 osobe.¹⁹ S područja ostalih banijskih kotareva iseljeni su samo pravoslavni sveštenici. Prekrštenih je ipak bilo znatno više. Na primjer na području župe Gvozdansko bilo je 5.582 prekrštenih, župe Hrvatska Kostajnica najmanje 4.825 prekrštenih, župe Glina najmanje 4269 osoba i još 1021 koji nisu navedeni poimenično, na području Sunje 4451 i još 10764 koji nisu navedeni poimenično, a na području Kukuruzara 1288.²⁰ To su samo neki primjeri župa u kojima su pravoslavni Srbi tijekom Drugog svjetskog rata prelazili na rimokatoličku vjeroispovijest. Činjenica je da je najmanje 43063 osoba s područja Banije prešlo, odnosno predalo molbu za prijelaz na rimokatoličku vjeroispovijest u periodu između 1941. i 1945. Dakako, taj podatak ukazuje da je u poslijeratnom periodu bilo mnogo onih koji su bili razočarani u religiju i koji nisu držali to toga elementa identiteta smatrajući da ih Srpska pravoslavna crkva u vrijeme Drugog svjetskog rata nije zaštitila od pokolja, prisilnog iseljavanja i prekrštavanja.

Tijekom Drugog svjetskog rata spaljena su 93 sela, a djelomično su izgorjela 143 sela. Izgorjelo je 15970 stambenih i 7940 drugih objekata.²¹

¹⁷ Đ. Ostojić, A. Đermanović, »Na stratištima« u: *Dvor na Uni*, Dvor na Uni, 2011, 432.

¹⁸ Č. Višnjić, B. Vujasinović, Đ. Roksandić, *Glina 13. maja 1941*, Zagreb 2011, 70–154.

¹⁹ F. Škiljan, *Organizirana prisilna iseljavanja Srba iz NDH*, Zagreb 2015.

²⁰ F. Škiljan, »Vjerski prijelazi s pravoslavne na rimokatoličku i grkokatoličku vjeroispovijest (prekrštavanja) na području Zagrebačke nadbiskupije između 1941. i 1945.« u: *Pokatoličavanje Srba u Nezavisnoj državi Hrvatskoj (zbornik radova)*, Zagreb 2019., str. 101-240.

²¹ S. Nidović-Đakula, D. Smoljenović, *Banija i njene žrtve u NOR 1941.-1945. godine*, Beograd 2002., str. 62.

c) Socijalistički period

Nakon Drugog svjetskog rata uslijedila je kolonizacija s područja Banije na područja Slavonije i Vojvodine. Već 1945. godine s Banije je predano 2038 molbi za kolonizaciju. Prvi organizirani transporti sa banijskim kolonistima krenuli su u veljači 1946. godine. Do kraja ožujka preseljeno je 377 obitelji. Do kraja 1948. godine preseljena je s Banije ukupno 651 obitelj. Međutim, čak 77 obitelji se vratilo u stari kraj. Dakle, preseljeno je 574 obitelji, a ako uzmemo u obzir da je srednji broj članova kolonizirane obitelji iznosio 5,7 može se zaključiti da se s Banije iselilo 3200 osoba.²² Najveći dio kolonista bili su s područja kotara Dvor na Uni i s područja kotara Glina. S područja kotara Glina otišlo je 138 obitelji. Najveći broj Banijsaca nastanio se u Prigrevici kod Apatina, jedan dio u Jagodnjaku i okolici u Baranji, a dio se naselio u hrvatskom dijelu Srijema, u okolici Osijeka i okolici Slavenskog Broda.²³ Zbog ratnih gubitaka i zbog kolonizacije najveći gubitak stanovništva (u odnosu na popis iz 1931.) imali su tadašnji kotari Glina (21%) i Dvor (15,7%).²⁴ U periodu socijalizma broj stanovnika banijskih općina značajno se smanjivao. Proces depopulacije vidljiv je već u popisu iz 1953. godine. Puni je zamah depopulacija uzela od 1961. godine i to posebno u općinama Dvor, Glina i Hrvatska Kostajnica. Pri tome je primarna determinanta depopulacije ovih općina migracijska komponenta budući da su ove općine imali pozitivan prirodni priraštaj do 1974. godine. Migracije su uglavnom bile usmjerene prema većim centrima (Zagreb i Sisak). Sisak je bio industrijsko središte, a Zagreb republički centar. I srpsko i hrvatsko stanovništvo doživjeli su tako, na primjer, jednak pad na području općine Glina od 16 % u periodu između 1953. i 1981. Valja spomenuti i činjenicu da su mala gradska središta poput Gline, Dvora i Hrvatske Kostajnice rasla i u vrijeme kada je depopulacija zahvatila okolna sela. Tako je broj stanovnika Gline između 1948. i 1981. narastao za čak 361 %. U vrijeme socijalizma iznimno se promijenila dobna struktura stanovništva Banije. Tako je na primjer na području Općine Glina bilo 1961. godine 8.580 stanovnika između 0 i 14 godina (odnosno 27,9%), a 1981. godine tek 4.515 stanovnika (ili 18%). Istovremeno je rastao broj starog stanovništva. Najteže je bilo što se smanjivao broj ekonomski aktivnog stanovništva, a tome je pridonosila industrijska nerazvijenost Banije kao regije. Još 1981. općina Glina je imala čak 3.582 nepismenih osoba što je iznosilo 16,2% stanovnika starijih od 10 godina. Radilo se uglavnom o ženama starije dobi.²⁵ Treba istaknuti da se s područja Banije, u odnosu na broj stanovnika 1931. godine, do 1991. godine stanovništvo smanjilo za gotovo 1/3 (u ovoj računici ne ubrajamo grad Sisak i turopoljsko-pokupski teritorij nekadašnje općine Sisak). Srbi su nakon Drugog svjetskog rata na području Banije, kao i u većini ostalih dijelova Hrvatske počeli zanemarivati svoj nacionalni, a osobito vjerski identitet. Kako je pravoslavna vjeroispovijest bila jedan od temelja nacionalnog identiteta, asimilacija, a posebno u

²² M. Matas, »Banovina: demografski razvoj i problemi nerazvijenog dijela Hrvatske« u: *Hrvatski geografski glasnik* 66/2 (2004), str. 54

²³ M. Maticka, Provođenje savezne kolonizacije i agrarne reforme na Baniji od 1945. do 1948. godine u: u: *Glina – glinski kraj kroz stoljeća*, Glina 1988., str.447-449.

²⁴ M. Maticka, *Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj 1945.-1948.*, Zagreb 1990., str. 80

²⁵ A. Wertheimer-Baletić, Stanovništvo općine Glina u: u: *Glina – glinski kraj kroz stoljeća*, Glina 1988., str. 425-431.

kasnom socijalizmu identifikacija s jugoslavenstvom, bila je karakteristična i za područje Banije. Činjenica je da su Srbi u Drugom svjetskom ratu izgubili vjeru u Crkvu i svećenike te smatrali da Crkva nije bila značajan faktor u obrani svog naroda na ovim prostorima, jer su svećenici ili prisilno iseljeni od strane ustaških vlasti ili u strahu za vlastiti život pobjegli u Srbiju te ostavili pastvu na milost i nemilost ustašama. Činjenica je isto tako da su brojni svećenici, kao tradicionalni nosioci nacionalnog identiteta hrvatskih Srba, bili žrtve fašističkog terora na samom početku rata te da nisu ni mogli znatnije pomoći svojim vjernicima. Treba istaknuti kako je bilo mnogo pravoslavnih crkava koje su nakon Drugog svjetskog rata zapuštene i prepuštene propadanju, a u konačnici neke od njih i srušene. Od ukupno 71 objekta koji je postojao i koji postoje na Baniji, njih 25 je potpuno nestalo u vrijeme Drugog svjetskog rata, 8 ih nikada nije obnovljeno nakon razaranja u Drugom svjetskom ratu, pet je srušeno nakon Drugog svjetskog rata, šest ih je nestalo prije ili nakon Drugog svjetskog rata zbog nebrige lokalnog stanovništva dok su ostali objekti danas uglavnom ostali zapušteni.²⁶ Popisi stanovništva koji su urađeni nakon Drugog svjetskog rata ukazuju ne samo na već spomenutu depopulaciju, već i na određenu etnomimikriju pod plaštom jugoslavenstva. Vidljivo je da su pravoslavni Srbi na području banijskih pet općina (uključujući dakle i pokupsko-turopoljsku zonu općine Sisak) 1880 činili 47,24%, 1890. godine 48,68%, 1900. godine 49,21%, 1910. godine 50%, 1948. godine 46,47%, 1953. godine 46,13%, 1961. 45,20%, 1971. 43,13%, 1981. godine 36,65%, a 1991. godine 41,24%. Valja naglasiti da su Srbi na području Banije bez grada Siska i turopoljsko-pokupskog područja Općine Sisak, odnosno zajedno s općinom Jasenovac 1900. godine činili 64,5% stanovništva Banije, 1953. 65,6% stanovništva, a 1991. 60,6% stanovništva Banije.²⁷ Od 313 naselja koja geografski pripadaju Baniji, u 185 naselja Srbi su činili većinu (59% naselja), a u preostalih 128 većinsko stanovništvo činili su Hrvati (41%). Po pojedinim općinama vidljivo je da su Hrvati u 19.

²⁶ Hramovi koji su u potpunosti uništeni u Drugom svjetskom ratu i od kojih nije ostao ni kamen na kamenu na Baniji su: Brđani, Drljače, Strmen, Timarci, Velika Gradusa, Šaš, Kinjačka, Petrinja, Tremušnjak, Veliki Šušnjar, Hrvatska Dubica (dva hrama), Hrvatska Kostajnica (dva hrama), Čukur, Utolica, Živaja, Lovča, Bojna, Brezovo Polje, Glina (dva hrama), Hajtić i Veliki Gradac. Hramovi koji nikada nisu obnovljeni, a oštećeni su u Drugom svjetskom ratu su: Donja Bačuga, Jošavica, Mačkovo Selo, Svinica (dva hrama), Slabinja, Komogovina i Brđani Šamarički. U Jošavici, Mačkovom Selu, na malom hramu u Svinici te u Komogovini postavljen je krov zato da se ne bi do kraja ruinirao hram, ali su i ti krovovi tijekom vremena propali. U vrijeme socijalizma srušeni su do kraja hramovi u Malom Gradcu, Ljubini, Crkvenom Boku, Šegestinu i u Starom Selu. Zbog nebrige lokalnog stanovništva nestali su prije Prvog svjetskog rata hramovi u Paukovoju i Gornjim Jamama, a u periodu Kraljevine Jugoslavije i socijalizma hramovi u Banijskom Ljeskovcu, Glavičanima, Šakanlijama te u Gornjem Selištu. Nakon posljednjeg Domovinskog rata zapušteni su hramovi u Brđanima (Sunja), Velikoj Gradusi, Blinji, Meminskoj, Hrvatskoj Dubici, Hrvatskoj Kostajnici (Tirol), Donjim Kukuruzarima, Mečenčanima, Javornju, Rujevcu, Jovcu, Žirovcu, Donjem Klasniću, Dragotini, Hajtiću, Malom Obljaju i Vlahoviću. U posljednjem ratu 1991. godine minirana je crkva u Glinskoj Poljani, a u vrijeme Oluje i nakon Oluje uništeni su hramovi u Buzeti, Živaji i u Javnici (Kotarani). U relativno dobrom stanju stoje hramovi u Paukovoju, Dvoru, Petrinji (grobļanski hram), Donjem Selištu, Majskim Poljanama, Gornjem Klasniću i u Glini. O tome vidi i u: F. Škiljan, »Stanje objekata Srpske pravoslavne crkve u Hrvatskoj« u: *Očuvanje i zaštita kulturno-historijskog nasleđa Srbije u inostranstvu: zbornik radova s druge naučne konferencije s međunarodnim učešćem*, ur. Vidoje Golubović, Beograd 2010, 43-99 i u F. Škiljan, »Stanje objekata Srpske pravoslavne crkve na području Gornjokarlovačke eparhije – socijalistički period« u: *Diplomatija i kultura Srbije: stanje i perspektive*, ur. Vidoje Golubović, Beograd 2016., 28-40.

²⁷ M. Matas, »Banovina: demografski razvoj i problemi nerazvijenog dijela Hrvatske« u: *Hrvatski geografski glasnik* 66/2 (2004), str. 63, 64.

stoljeću činili većinu na području općina (tada kotareva) Sisak i Petrinja, a Srbi na području Dvora, Gline i Hrvatske Kostajnice. Do kraja dvadesetog stoljeća etnička struktura se promijenila na području općine Petrinja gdje su Srbi postali većina. U Petrinju tijekom socijalističkog perioda doseljavaju brojni Srbi, uglavnom s banijskih sela, te se etnička struktura grada promijenila. Još 1948. godine Hrvati su činili 2/3 stanovništva općine Petrinja i 4/5 stanovništva grada. Činjenica je da je Petrinja bila industrijski važno središte te da su se brojni stanovnici Banije, Korduna i Bosne i Hercegovine u potrazi za zaposlenjem doseljavali na ovo područje. Treba istaknuti i činjenicu da je petrinjska općina uz benkovačku općinu bila jedina općina na prostoru koji je potpao pod SAO Krajinu koja je imala u međuratnom periodu porast stanovnika (za 43,3% u periodu 1948.-1991.).²⁸ Prema podacima koje donose Nejašmić i Čačić Kumpes 82,4% doseljenika je iz drugih općina u Hrvatskoj, 10,8% doseljenika iz Bosne i Hercegovine, a 4,6% iz drugih republika. Radilo se dakle u najvećoj mjeri o doseljenicima iz banijskih općina Dvor, Kostajnica i Glina koje su bile unutar Zajednice općina Sisak, a koje su bile ekonomski nerazvijene. Tako je od ukupnog brojčanog porasta stanovnika Petrinje između 1961. i 1981. na prirodni priraštaj opada svega 29 %, a na doseljavanje u grad čak 71 %. S druge strane ostala naselja u općini Petrinja imala su u tome razdoblju negativnim migracijski saldo od 2468 osoba. U periodu od 1880. kada je na području općine Petrinja bilo 68% Hrvata i 30 % Srba, a u gradu Petrinji 80,6% Hrvata i 11.1% Srba 1991. u općini Petrinja bilo je 44.2% Hrvata i 44.9% Srba, odnosno u gradu Petrinji 45,1% Srba i 40,7% Hrvata.²⁹ Što se tiče općina Dvor, Glina i Hrvatska Kostajnica omjer Hrvata i Srba nije se značajno mijenjao tijekom perioda 19. i 20. stoljeća. Vidljivo je da je na području općine Dvor postotak Srba varirao od 87,2% 1900. do 85,5% 1991. godine, a na području općine Glina od 59,9% 1900. preko 68,2% 1953. godine do 63,6% 1991. godine. Na području Hrvatske Kostajnice broj Srba u postotku iznosio je 1900. godine 62,2%, 1953. 62,3%, a 1991. godine 62,9%. Međutim, omjer u samim gradskim naseljima promijenio se tijekom socijalističkog perioda drastično u korist Srba. Tako je udio srpskog stanovništva u Kostajnici 1900. iznosio 14,7%, 1953. 31,3%, a 1991. 54,6%. Na području grada Gline Srbi su 1900. činili 31,6%, 1953. godine 48,8%, a 1991. 69,7%. Za Petrinju je postotak srpskog gradskog stanovništva skočio sa 13% 1900. godine na 45,1% 1991. godine.

Tabela II. Popisi stanovništva 1880.-1991. (ukupan broj stanovnika)

	1880.	1890.	1900.	1910.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.
Dvor	19518	22937	24910	27065	22014	22808	21354	18359	16307	14555
Glina	29896	35470	37771	39261	31732	32137	30729	28336	25079	23040
Hrvatska	16001	18024	19398	21112	17908	18695	18255	16914	15548	14851

²⁸ D. Živić, »Demografski okvir i gubitci tijekom Domovinskog rata i poraća 1991.-2001.« u: *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, Zagreb 2006., str. 456.

²⁹ O etničkoj strukturi Petrinje kroz povijest vidi u: J. Čačić Kumpes, I. Nejašmić, »Promjene etničke strukture Petrinje: demografski i sociološki aspekti« u: *Migracijske teme*, 7(1991), 2, str. 127-148.

Kostajnica										
Petrinja	21514	25483	28442	30273	24819	25599	27977	31018	33570	35565
Sisak	44800	50672	54610	58484	58381	65025	73759	82822	84756	84348
Ukupno	13172	15258	16513	17619	15485	16426	17207	17744	17526	17235
	9	6	1	5	4	4	4	9	0	9

Graf II. Popisi stanovništva 1880.-1991. (ukupan broj stanovnika)

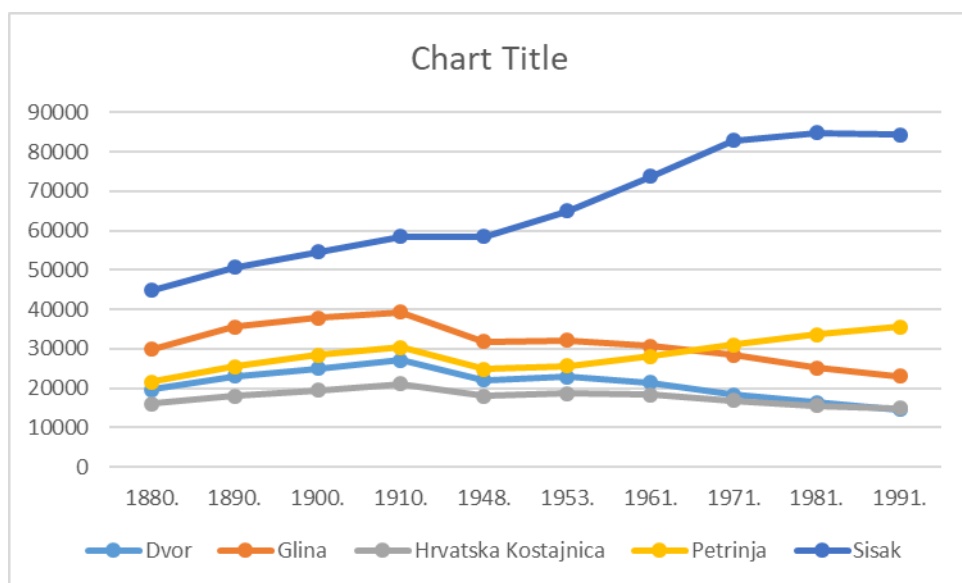

Tabela III. Broj pravoslavnih Srba na području pet banijskih općina 1880.-1991.

	1880.	1890.	1900.	1910.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.
Dvor	17049	20092	21786	23539	19718	20451	19185	16226	13198	12591
Glina	18048	21498	23149	24171	19196	19397	18509	16936	14223	13975
Hrvatska Kostajnica	9458	11165	12066	13321	10991	11663	11677	10744	8627	9343
Petrinja	8668	10633	12043	13299	10075	10503	11955	13478	12617	15969
Sisak	9016	10900	12231	13785	11993	13773	16467	19155	15581	19209
Ukupno	62239	74288	81275	88115	71973	75787	77793	76539	64246	71087

Graf III. Broj pravoslavnih Srba po općinama 1880.-1991.

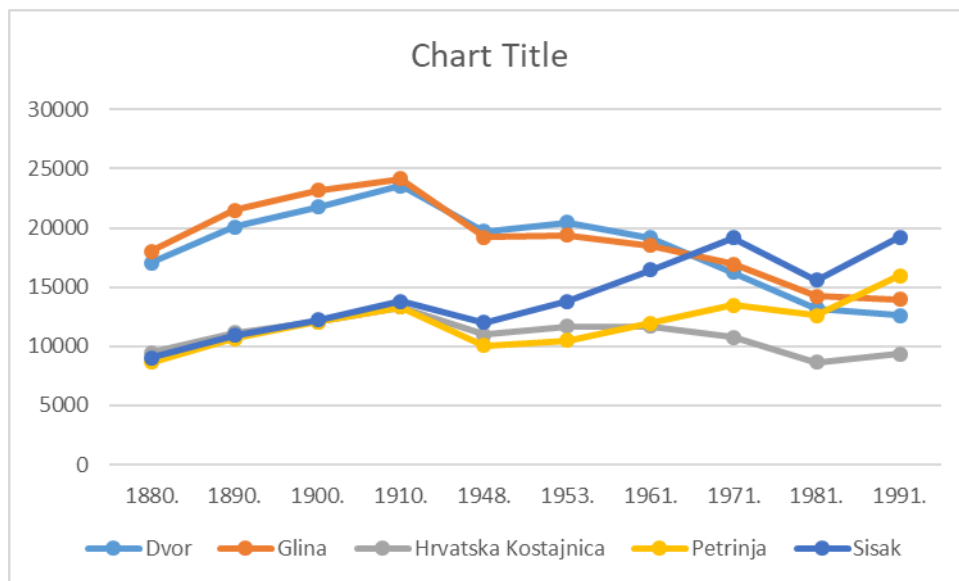

Tabela IV. Broj katolika (1880. i 1890.) i Hrvata (1900.-2011.) na području pet banijskih općina

	1880	1890	1900	1910	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2001	2011
Dvor	2457	2827	2909	3293	2248	2290	2060	1876	1525	1395	1943	1440
Glina	1180	1392	1433	1475	1247	1260	1201	1087	8961	8041	6712	6468
Kostajnica	6479	6796	6990	7467	6846	6895	6408	5642	4295	4295	6977	5367
Petrinja	1280	1478	1573	1616	1449	1466	1538	1640	1462	1579	1928	2092
Sisak	3533	3926	3947	4174	4520	4947	5463	5777	5227	5462	5920	5417
Ukupno	6888	7759	7944	8341	8127	8593	9049	9256	8167	8414	9411	8837

Graf IV. Broj rimokatolika/Hrvata na području pet banijskih općina 1880.-2011.

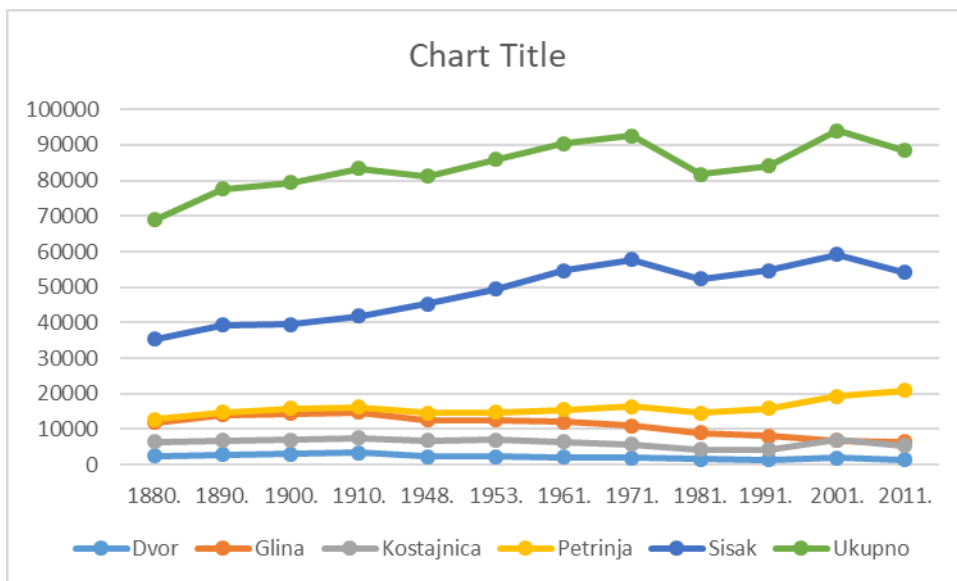
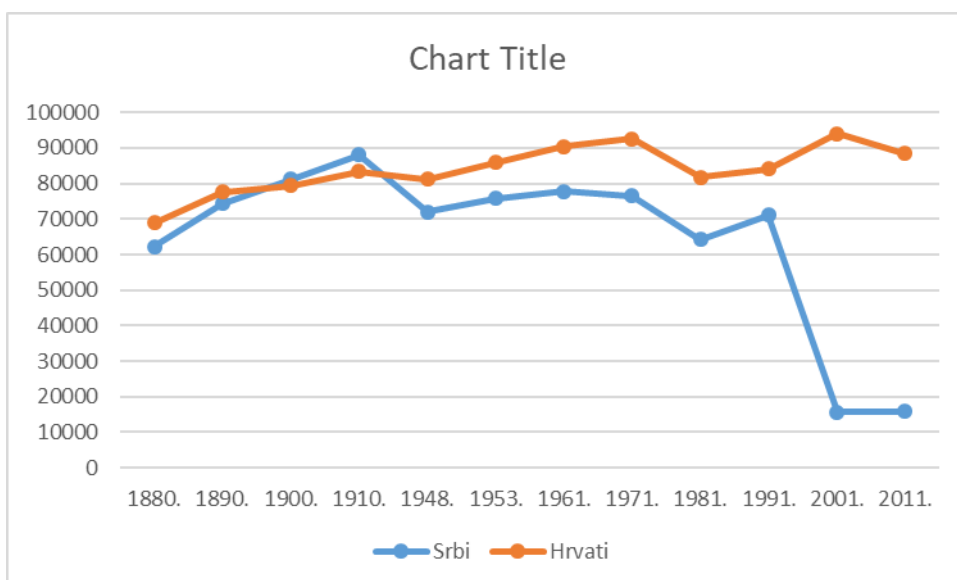

Tabela V. Broj Hrvata i Srba na području pet banijskih općina (Dvor, Glina, Kostajnica, Petrinja i Sisak) 1880.-2011.

	1880.	1890.	1900.	1910.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
Srbi	6223	7428	8127	8811	7197	7578	7779	7653	6424	7108	1568	1574
	9	8	5	5	3	7	3	9	6	7	9	0
Hrvat	6888	7759	7944	8341	8127	8593	9049	9256	8167	8414	9411	8837
i	5	3	2	7	2	1	7	7	6	2	3	4

Graf V. Broj Hrvata i Srba na Baniji 1880.-2011.

Ratni sukobi 1991.-1995. i utjecaj sukoba na demografsku sliku Srba na Baniji

Izjašnjavanje o srpskoj autonomiji u Hrvatskoj između 19. kolovoza i 2. rujna 1991. godine na kojem je sudjelovalo cjelokupno srpsko stanovništvo u Hrvatskoj označavalo je započinjanje nekog novog vremena ne samo za stanovnike Banije, već za stanovnike čitave Hrvatske. Među općinama u kojima je izjašnjavanje organizirano nalazile su se Petrinja, Glina, Dvor i Hrvatska Kostajnica. Nedugo potom, 27. rujna 1990. godine hrvatska policija je izvukla dio naoružanja koje se nalazilo u stanici javne sigurnosti u Dvoru na Uni. U Glini su Srbi spriječili policiju da oduzme naoružanje, a u Petrinji je policijsko vozilo koje je prevozilo naoružanje iz Petrinje u Sisak zaustavljeno i prisiljeno da se vrati u Petrinju. U Petrinji i u Dvoru na Uni došlo je do toga da su lokalni Srbi demonstrirali pred Stanicom javne sigurnosti, a hrvatska policija je rastjerala demonstrante. Već tada je došlo do prvog okršaja između Srba i Hrvata u Petrinji kada je ranjen jedan policijac. Krajem studenog 1990. godine u Dvoru na Uni uhapšen je Željko Ražnatović Arkan koji je na Baniju došao izviđati teren. Nakon kratkotrajnog pritvora Arkan je iz zatvora pušten. Nakon proglašenja SAO Krajine 21. prosinca 1990. u čiji su sastav tada ušle općine Benkovac, Donji Lapac, Gračac, Knin, Obrovac, Vojnić, Titova Korenica i Dvor na Uni, i ostale općine u kojima su pretežno bili nastanjeni Srbi ulaze u sastav SAO Krajine. U većem broju naselja općine Sisak proveden je 20. prosinca 1990. godine referendum na kojem su se građani pojedinih mjesnih zajednica trebali odlučiti za ulazak u sastav općina Petrinja i Kostajnica. Na kraju su se ove mjesne zajednice koje su nekada bile dio općine Sisak izdvojile te su 19. kolovoza 1991. godine osnovale samostalnu općinu Sisak-Caprag. Sjedište te općine bilo je u selu Velika Gradusa. Srpski zastupnici u Skupštini općine Kostajnica još su 19. prosinca 1990. donijeli odluku da će raspisati referendum o pristupanju te općine u okviru SAO Krajine. Za tu je odluku glasovalo svega 22 od 60 odbornika Skupštine općine Kostajnica te se stoga odustalo od referenduma. Nakon sukoba na Plitvicama 31. ožujka 1991. srpska struja u Općini Kostajnica donijela je odluku o pripajanju Općine Kostajnica SAO Krajini čak i bez provođenja referenduma. Ista se situacija dogodila i na području Gline koja je također 31. ožujka pristupila SAO Krajini. U Donjoj Bačugi je 5. svibnja 1991. konstituirana Skupština mjesnih zajednica s većinskim srpskim stanovništvom općine Petrinja. Ona je toga dana donijela odluku o pristupanju tih mjesnih zajednica SAO Krajini i upućivanju petorice svojih zastupnika u skupštinu SAO Krajine. U selu Dodoši su 17. kolovoza 1991. Srbi iz općine Petrinja održali sjednicu Skupštine mjesnih zajednica s većinskim srpskim stanovništvom na kojoj su bili prisutni i pojedini zastupnici iz SO Petrinja, izabrani 1990. godine. Na toj su sjednici odlučili da se općina Petrinja trajno izdvaja iz Republike Hrvatske te da pristupa SAO Krajini. Na referendumu koji je proveden 12. svibnja 1991. na kojemu se odlučivalo o prisajedinjenju SAO Krajine u sastav Srbije i za ostanak u Jugoslaviji, a koji je proveden i na području Banije, čak se 99,8% glasača odlučilo za prisajedinjenje Srbiji i ostanak u Jugoslaviji. I srpsko stanovništvo Banije glasalo je na ovome referendumu. Usprkos tome što je Skupština SAO Krajine proglasila

prisajedinjenje, ono ipak nije provedeno budući da ga Narodna skupština Srbije nije prihvatila. Nakon osnivanja SUP-a SAO Krajine, MUP RH tražio je od svojih pripadnika da potpišu izjavu lojalnosti Republici Hrvatskoj. Na području Dvora na Uni 90 % policajaca odbilo je potpisati takvu izjavu pod izlikom da su potpisali vjernost Jugoslaviji koja još uvijek postoji, a slično je bilo i u drugim banijskim općinama. Već od listopada 1990. na području banijske općine Dvor na Uni nisu isplaćivane plaće što je dovelo do velikog nezadovoljstva stanovništva toga kraja. Sljedeće godine slična je situacija na području svih banijskih općina koje su se izjasnile za pripajanje SAO Krajini. Već 4. svibnja 1991. snage JNA stižu u Dvor na Uni. 8. lipnja su napadnuti Hrvatska Dubica, Baćin, Cerovljani i okolna mjesta. Dana 26. lipnja 1991. dolazi do otvorenog sukoba u Glini. Tada oko 400 Srba zauzima policijsku stanicu u Glini, a zarobljeni policajci (njih 16) odvedeni su u zatvor u Knin. Istoga dana u Dvoru na Uni je proglašeno ratno stanje. Nedugo potom, 2. srpnja 1991. napadnuta je policijska stanica u Koziborodu pokraj Dvora. Nakon toga, 13. srpnja 1991. zauzeti su Dragotinci i Kraljevčani u petrinjskoj općini, a od kolovoza traju i povremeni napadi na Petrinju. 17. srpnja prvi puta je napadnuto područje Komareva nedaleko Siska. 26. srpnja napadnuta je po drugi puta policijska stanica u Glini, a istovremeno su napadnuti i Kuljani te Kozibrod. Nakon toga zauzeta su sela uz Unu između Dvora i Hrvatske Kostajnice. 31. srpnja snage MUP-a Republike Hrvatske povlače se iz Hrvatske Kostajnice po prvi put, a sa njima i svi preostali stanovnici grada. Tijekom kasnog kolovoza i početka rujna zauzeta su i sela između Sunje i Hrvatske Kostajnice. 12. rujna u Hrvatsku Kostajnicu ulaze snage JNA. Oko 300 hrvatskih branitelja predalo se jedinicama TO Bosanske Kostajnice. Nakon početka otvorenih napada na Petrinju 2. rujna 1991., JNA je zauzela grad 21. rujna 1991. Područje Viduševca i sjevernog dijela općine Glina zauzeti su do kraja rujna 1991. Time je čitavo područje Banije (osim malog dijela oko Sunje i u blizini Siska) stavljeno pod kontrolu srpskih snaga, a granica između hrvatskih i srpskih snaga uspostavljena na rijeci Kupi i Savi.³⁰ Od ukupno 456 naselja u Sisačko-moslavačkoj županiji Srbi su 1991. godine zauzeli njih 310, a 245 ih je bilo smješteno na Baniji što je iznosilo 22,9% okupiranih naselja.³¹ Do kraja rujna 1991. s područja Banije protjerano je oko 30.000 stanovnika, u najvećoj mjeri Hrvata koji su se smjestili diljem Hrvatske, ali i u drugim zemljama. Prema podacima Ureda za prognanike i izbjeglice Vlade Republike Hrvatske s područja Sisačko-moslavačke županije bilo je prognano 1992. 32.484 osobe, 1993. godine 31.951, 1994. godine 41.156, a 1995. godine 32.378 osoba. Tim podacima treba pridodati i podatke prognanika koji su bili prisiljeni otići u inozemstvo. Tako je u inozemstvu 1992. godine bilo još 13.907 prognanika, dakle sveukupno njih 46391, a 1994. 8635, dakle sveukupno 49.791 prisilnih migranata. Činjenica je da je u Sisačko-moslavačkoj županiji 1993. godine bilo smješteno čak 25.530 prognanika. S obzirom na prijeratni ukupan broj stanovnika sredinom 1992. godine 12,9% stanovnika Sisačko-moslavačke županije bili su prognanici. Izbjeglica je bilo znatno manje, pa je tako na području Sisačko-

³⁰ O razvoju rata na području Banije vidi u: N. Barić, *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, Zagreb 2005.

³¹ Svi gore navedeni podaci dostupni su u tekstu D. Živić, »Demografski okvir i gubitci tijekom Domovinskog rata i poraća 1991.-2001.« u: *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, Zagreb 2006., str. 451.

moslavačke županije 1993. bilo 11.188 izbjeglica. Od sveukupno 8688 ubijenih i nestalih hrvatskih branitelja njih 610 je s područja Sisačko-moslavačke županije, dok je broj poginulih hrvatskih civila s Banije 167, a broj nestalih 301.³² 1995. godine akcijom Oluja protjerani su i iz Hrvatske istjerani Srbi s Banije. Najveći broj izbjeglica iz Hrvatske u Bosni i Hercegovini i SR Jugoslaviji upravo je bio s područja Banije i tijekom svih navedenih godina riječ je uglavnom o Srbima. Najveći broj je zabilježen 1996., kada je status izbjeglica s područja Sisačko-moslavačke županije u Jugoslaviji i Bosni i Hercegovini imalo 70.648 osoba od sveukupno 314.689 izbjeglica, odnosno 22,45 % svih izbjeglih.³³ Do sredine 2000. godine na područje Banije vratile su se 52.922 osobe. Od toga broja 30.415 su bili prognanici i izbjeglice Hrvati, a 22.507 prisilno iseljeni Srbi. Treba naglasiti da ti podaci pokazuju da se manje od jedne trećine Srba koji su prognani sa Banije vratili svojim kućama kao i to da je nešto manje od dvije trećine prisilno iseljenih Hrvata vratilo svojim kućama. Prema Veritasovom spisku od 7.134 ubijenih Srba na području Hrvatske, njih 708 bilo je s područja Banije, dok ih je 460 nestalo što iznosi sveukupno 1168 osoba.³⁴ Ratni zločini zbili su se i u hrvatskim i u srpskim selima Banije. Spomenimo samo zločine nad hrvatskim civilima u srpnju 1991. u Pounju, u kolovozu 1991. zločin u Kraljevcima, u Bjelovcu, kod Pastuše i u Skeli, u rujnu u Graboštanima, Stublju, Majuru, u Petrinji, u listopadu u Gornjem Viduševcu, u Novom Selu Glinskom, u Volinji, kod Bačina, u studenom 1991. u Petrinji, u Kostrićima, u prosincu 1991. u Gornjim Jamama i u Joševici te kasnije na drugim mjestima.³⁵ Nad Srbima su ratni zločini urađeni u selima Blinjski Kut, Kinjačka Gornja i Donja, Blinjska Greda, Bestрма, Trnjani, Čakale i Brđani 22. kolovoza 1991. (15 žrtava), u Sisku tijekom 1991. i 1992., u Dvoru 8. kolovoza 1995. (12 osoba) i u napadu na izbjegličku kolonu kod Dvora 7. i 8. kolovoza 1995. (16 osoba).³⁶ Pojedinačnih zločina bilo je još.

Tabla VI. Broj prognanih na područje Srbije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine između 1992. i 1998. s područja Sisačko-moslavačke županije

Županija	1992.	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.
Sisačko-moslavačka	16776	26267	28512	39288	70648	65007	62910

Tabla VII. Broj Srba 1991.-2011. poopćinama i gradovima Banije (bez grada Siska)

Općina/grad	1991. (Srbi/ukupno)	2001.(Srbi/ukupno)	2011. (Srbi/ukupno)
Donji Kukuruzari	2858/3073	431/2047	569/1634

³² D. Živić, »Demografski okvir i gubitci tijekom Domovinskog rata i poraća 1991.-2001.« u: *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, Zagreb 2006., str 462, 467, 469.

³³ D. Živić, »Promjene u dinamici i razmještaju prognaničko-izbjegličkog kontingenta u Republici Hrvatskoj od sredine 1991. do sredine 1998. godine« u: *Društvena istraživanja*, god. 8 (1999), br. 5-6 (43-44), str. 783.

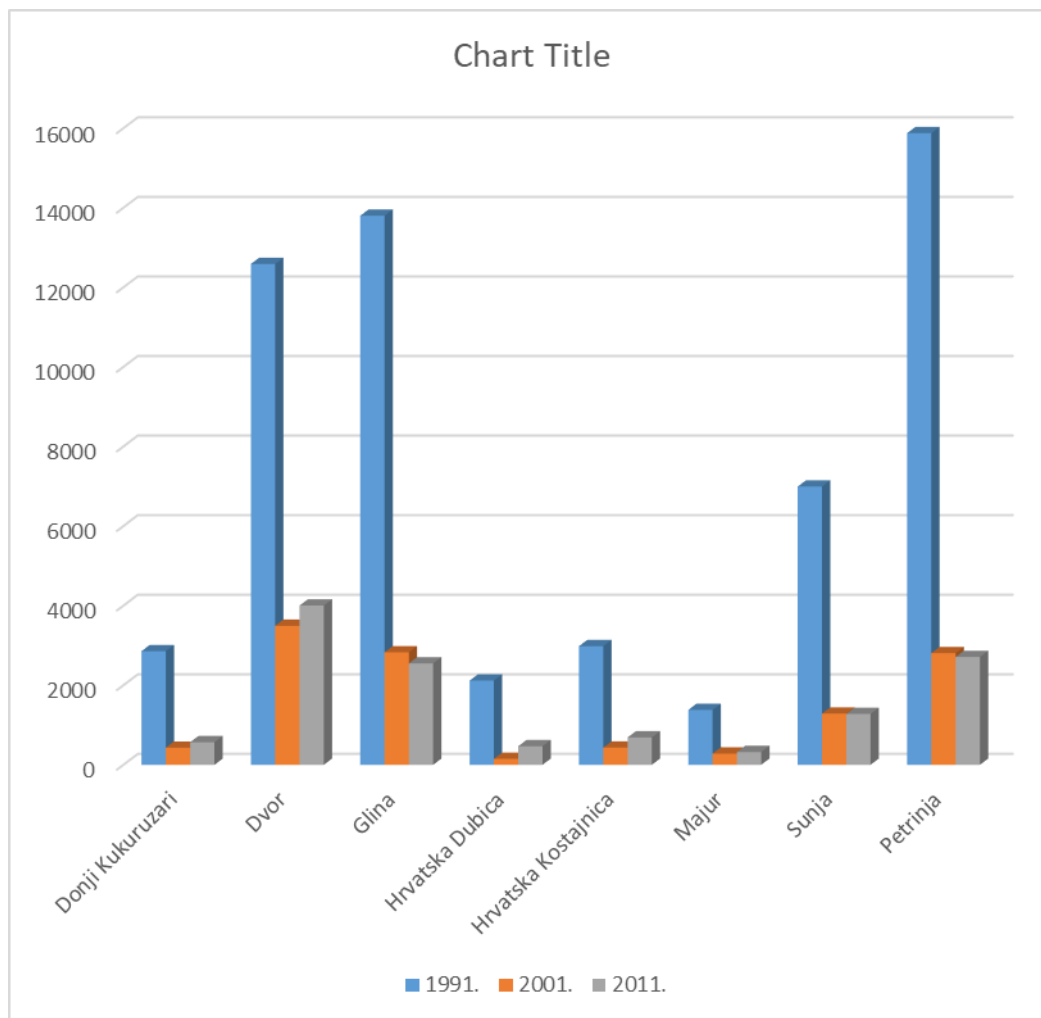
³⁴ <http://www.veritas.org.rs/srpske-zrtve-rata-i-poraca-na-podrucju-hrvatske-i-bivse-rsk-1990-1998-godine/>.

³⁵ https://hr.wikipedia.org/wiki/Popis_masovnih_zlo%C4%8Dina_nad_Hrvatima_u_Domovinskom_ratu.

³⁶ <https://snv.hr/file/bilten/file/snv-bulletin-16-4-web.pdf>.

Dvor	12590/14557	3495/5742	4005/5570
Glina	13803/22940	2829/9868	2549/9283
Hrvatska Dubica	2120/4237	152/2341	468/2089
Hrvatska Kostajnica	2984/4996	433/2746	690/2756
Majur	1381/2555	283/1490	323/1185
Sunja	6996/12309	1288/7376	1280/5748
Petrinja	15878/35134	2809/23413	2710/24671
Ukupno	58610/99801	11720/55023	12594/52936

Graf VI. Broj Srba u pojedinim općinama na Baniji 1991.-2011.

Iz statističkih podataka koje posjedujemo za period između 1991. i 2011. godine vidljivo je da su Srbi u svim naseljima na Baniji izgubili najveći broj svojih stanovnika. Od jedne relativno velike zajednice koja je brojila na području uže Banije (bez grada Siska) 1991. godine 58.610 stanovnika (ili 58,72%) u 2011. godini Srbi su svedeni na 'ostatke ostataka', odnosno zajednicu od 12.594 stanovnika (ili 23,79%). Jedino u općini Dvor Srbi su zadržali većinsko stanovništvo (ili 71,9%), dok je u ostalim općinama taj postotak drastično smanjen (u Donjim Kukuruzarima na 34,8%, u Glini 27,45%, u Hrvatskoj Dubici 22,4%, u Hrvatskoj Kostajnici na 25%, u Majuru na 27,2%, u Sunji na 22,2% i u Petrinji na 10,98%). Činjenica je da su Srbi 1991. godine u svim današnjim općinama i gradovima Banije činili većinsko stanovništvo, odnosno imali su udio od preko 50 % u ukupnom broju stanovništva. Naseljavanje novog stanovništva u pojedine zone svakako je utjecalo na promjenu strukture stanovništva. To je posebno dobro vidljivo na području kostajničkog i petrinjskog kraja (oko Donjih Kukuruzara, oko Hrvatske Kostajnice te oko grada Petrinje gdje su se u velikom broju naselili Hrvati iz Bosanske posavine, srednje Bosne i okolice Banja Luke te na taj način drastično utjecali na promjenu etničke strukture). Činjenica je sa je službena statistika pobrojala 2000. godine 1813 osoba s područja Bosne i Hercegovine koji su na području Sisačko-moslavačke županije imali status

izbjeglica³⁷ te još 10.482 osobe koje su taj status izgubile ili ga nikada nisu imale. Sasvim je sigurno da je jedan dio tih ljudi potražio svoj stalni dom u napuštenim selima u kojima su prije živjeli Srbi. Potrebno je također naglasiti da je prema popisu iz 2011. čak 930 stanovnika grada Gline (nekadašnje općine Glina) rođeno u BIH, 653 stanovnika Hrvatske Kostajnice, 4696 stanovnika Petrinje, 4829 stanovnika Siska, 653 stanovnika Donjih Kukuruzara, 677 stanovnika općine Dvor, 570 stanovnika općine Hrvatska Dubica, 1277 stanovnika općine Sunja i 171 stanovnik općine Majur.³⁸ Usporedimo li dobno-spolne piramide županijskog stanovništva 1991. i 2001. jasno se uočava smanjenje udjela svih dobnih skupina koje su mlađe od 40 godina te porast starog stanovništva (iznad 65 godina). Naime, na Baniju se vratila pretežno stara populacija što je uzrokovalo i demografski pad u tim zonama.³⁹ Neka su sela opustjela upravo iz činjenice što se nitko u njih nije vratio. Bilo je sela poput Kobiljaka na Zrinskoj gori između Dvora i Gline koja su ostala u potpunosti bez stanovnika što zbog prometne izoliranosti što zbog oštećenosti infrastrukture, nemogućnosti preživljavanja i slično. Nestala su i neka sela koja su bila pretežno nastanjena hrvatskim stanovništvom (nekoliko naselja sjeverno od Gline) poput Turčenice, Batura, Bišćanova, Gornjeg Selkovca, Donje Trstenice i Gornjih Jama. Ta su naselja nestala uslijed iznimno loše povezanosti s općinskim središtem i općenito prometne izoliranosti te infrastrukturne neopskrbljenosti. Činjenica je da je Sisačko-moslavačka županija, u kojoj se nalazi i regija Banija, na posljednjem mjestu (najlošijem) što se tiče promjene u broju stanovnika između 2008. i 2017. Naime, u tome periodu ova je županija izgubila 26.580 stanovnika što znači da su brojna sela u među popisnom razdoblju izumrla.⁴⁰

Nestala sela-primjer sela Kobiljaka kod Dvora

Uz nabrojena hrvatska naselja te jednonacionalno mješovito naselje (Gornje Jame), u Sisačko-moslavačkoj županiji na Baniji nestalo je i naselje Kobiljak. Naselje Kobiljak nalazi se uz samu graničnu liniju s Bosnom i Hercegovinom u općini Dvor na obroncima Zrinske gore, 32 kilometra od Dvora. Ovdje su prema istraživanju Petra Demića živjele 1948. godine obitelji Vekić (1 osoba), Vilenica (1 osoba), Vladetić (1 kuća, četiri osobe), Vujičić (1 kuća, 11 osoba), Glušac (1 osoba), Dmitrović (1 osoba), Zorić (1 kuća, dvije osobe), Milnović (možda Milanović ili Milinović) (4 osobe), Nikšić (1 kuća 4 osobe), Ostojić 22 kuće 116 osoba), Popović (1 kuća, 1 osoba), Putnik (2 kuće, 11 osoba), Stanar (17 kuća, 84 osobe), Suzić (6 kuća, 27 osoba), Čučković (1 osoba), Šaša (1 kuća, 2 osobe) i Šeruga (1 kuća, 1 osoba). Polovicom 19. stoljeća sela Kobiljak i Prosinja su bila zasebna naselja i u selu je postojalo i prezime Kuprešanin. Naselje Kobiljak je 1948. pripadalo općini Glina, a tek je kasnije priključeno Općini Dvor. U vrijeme Vojne krajine Kobiljak je pripadao zajedno sa

³⁷ Mate Matas navodi da je još u popisu 2001. iznesen podatak o 1050 izbjeglica na području Banije i to na području Sunje njih 481, na području Kostajnice njih 260, na području Petrinje njih 182, na teritoriji Gline njih 77, na području Topuskog njih 32 i na području Jasenovca 18. (M. Matas, »Banovina: demografski razvoj i problemi nerazvijenog dijela Hrvatske« u: *Hrvatski geografski glasnik* 66/2 (2004), str. 64.

³⁸ www.dzs.hr.

³⁹ R. Mišetić, »Utjecaj prisilnih migracija na promjenu biološkog sastava stanovništva-primjer Sisačko-moslavačke županije« u: *Migracijske i etničke teme*, br. 18(2002), 4, str. 307-317.

⁴⁰ <https://www.hgk.hr/documents/demografija-po-zupanijama-konacno5c41d3cf80bb7.pdf>.

Žirovcem i Čavlovicom klasničkoj kumpaniji Prve banske regimente.⁴¹ Još 2018. godine neka poljoprivredna zemljišta na području Kobiljaka su bila minirana. Tek krajem te godine bilo je deminirano područje uz samu granicu s Bosnom i Hercegovinom. Veliki broj stanovnika Kobiljaka nakon Drugog svjetskog rata je koloniziran u Vojvodinu.

O tome donosimo kazivanje Save Vladetića:

»Roditelji su mi iz Kobiljaka, iz zaseoka Prosinja. Otac mi je bio sudionik NOB-a. Demobilisao se u jesen 1945. i podneo molbu za kolonizaciju u Vojvodinu. S Aleksom Čugljom otputovao je u Prigrevicu, odabrao kuću i vratio se po porodicu. Krenuo je s majkom i četvoro dece u novi zavičaj drugim transportom, Banovaca, krajem januara 1946. godine jer su prvim stigli lički kolonisti u oktobru 1945. godine – 466 porodica sa 2.599 lica. S njim je u stočnom vagonu krenula i porodica Dmitra Čuglja, prvog komšije u Kobiljaku. Pošto su imali pravo da povedu i nešto stoke, otac je poveo i dve kobile – Riđu i Vidu – dve krave, pet ovaca, šest svinja i jednog psa (ćenu Bjelova)... Putovali su šest dana od Gline, preko Karlovca, do Zagreba, a odavde na Viroviticu i Osijek do Vinkovaca, te na Staru Pazovu. Novi Sad, Odžake i Sontu do Prigrevice. Sa sobom su poneli i nešto posuđa, “robe” i posteljinu. Na usputnim stanicama porodice su snabdevane hranom, vodom, stočnom hranom, a kolonisti su i zaprašivani radi sprečavanja zaraznih bolesti. U Zagrebu ih je dočekaao i ispratio najstariji sin Branko koji se tu nalazio na odsluženju vojnog roka. Neke porodice Ličana i Banovaca – Miše Šaše i drugih – došle su u Vojvodinu same, zaprežnim kolima i konjima, a putovali su preko Bosne i Srema dvanaest dana...

To je priča koju nam je ispričao Savo Vladetić, umirovljeni profesor književnosti iz Prigrevice, čiji su roditelji među prvim kolonistima stigli s Banije u Vojvodinu. Ustupio nam je i svoje originalne zabilješke o tome vremenu, nazvane “Seobama nikad kraja”, koje na svoj način govore o kolonistima-Banovcima, naseljenim u apatinskom kotaru. Vladetić je sačinio i detaljan spisak banijskih obitelji koje su se kolonizirale u Prigrevici, a i napisao je vrlo zanimljiv lingvistički rad o govoru kolonista u novom zavičaju, dajući tako još jedan prilog izučavanju fenomena kolonizacije na ovim prostorima, posebno vezanih za Baniju i njezine ljude.«⁴²

Iskaz Nenada Suzića, rođenog 1962. godine, o mjestu Kobiljak

»Selo Kobiljak je posle Drugog svetskog rata pripadalo općini Glina, da bi početkom pedesetih godina bilo pripojeno opštini Dvor na Uni, u čijem sastavu je i danas. Selo je posle Drugog svetskog rata imalo 56 kućnih brojeva, međutim u vrijeme mojeg djetinjstva bio je svega 41 kućni broj. Selo je struju dobilo 1969. godine, a krajem sedamdesetih ili početkom osamdesetih napravljen je i uski asfaltni put pošto da je do tada selo u vrijeme kiša bilo u velikom blatu.

Deo mještana Kobiljaka je nakon Drugog svjetskog otišao u Vojvodinu i istočnu Slavoniju gde su dobili imanja, a broj naseljenih kuća u selu se smanjio za desetak. Uglavnom su se nastanili u Bačkoj,

⁴¹ <https://www.poreklo.rs/2017/08/15/poreklo-prezimana-selo-kobiljak-dvor/>.

⁴² <http://arhiva.portalnovosti.com/2010/01/65-godina-od-savezne-kolonizacije-u-hrvatskoj-4/>.

jednom od tri dela Vojvodine. Stariji su posjećivali Kobiljak, ali mlađi nisu dolazili. I mojem je dedi ponuđeno imanje u Vojvodini, ali on nije želio otići u Vojvodinu. Moj deda, Miloš Suzić, bio je imućan seljak koji je prije Drugog svjetskog rata držao trgovinu u selu. Krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih uslijedile su nove migracije, uglavnom ekonomske. Do ovih migracija je došlo zbog teških uslova života u selu u to vreme. Selo nije imalo put, još uvek nije bilo mehanizacije za obradu zemlje. Prvo su otišle četiri porodice u Dardu u Baranji, a od sredine šezdesetih uslijedio je odlazak mladih prema Glini, Sisku i Zagrebu... Posle ovih migracija u selu je ostalo pet nenaseljenih kuća i više se nije povećavao broj nenaseljenih kuća sve do 1995. godine. Poslije Drugog svetskog rata mladi braćni parovi su imali troje i više djece i uvijek se računalo da će jedno dete ostati na imanju, a drugih dvoje je odlazilo u gradove i zapošljavali su se u fabrikama i tu su zasnivali porodice, te tako nije dolazilo do deobe seoskog imanja, ali je to dovelo i do stagnacije broja domaćinstava u selu.

Postojala su tri zaseoka u selu: Suzići, Stanari i Ostojići. Sedamdesetih godina u sva tri zaseoka zajedno bilo je najmanje tridesetero djece školskog uzrasta. Posle Drugog svetskog rata selo nije imalo školu već su djeca išla u osnovnu školu u selo Hrvatska Bojna do 1956. godine. Selo je školu dobilo 1957. godine i to je bila škola samo za prva četiri razreda, a posle četvrtog razreda djeca su išla u školu u Hrvatsku Bojnu ili u Donji Žirovac. Mještani zaseoka Suzići i Stanari osnovnu školu su završavali u Hrvatskoj Bojnoj, a deca zaseoka Ostojići osnovnu školu su završavali u Donjem Žirovcu. Naime, meštani zaseoka Suziću su svih osam razreda osnovne škole pohađali u Hrvatskoj Bojni iz razloga što je put do škole u Kobiljaku bio kroz nenaseljeno područje te je škola bila udaljena oko dva kilometra, dok je put do škole u Bojni vodio kroz naseljeni kraj i bila je pristupačnija meštanima zaseoka Suzići. 1973. godine u Hrvatskoj Bojnoj ukinuta je škola od petog do osmog razreda, te su od 1974. godine deca od petog do osmog razreda išla u osnovnu školu u Velikom Obljaju.

U Kobiljaku od samog otvaranja škole učitelj je bio Mirko Tubin, koji je u Kobiljak došao krajem pedesetih godina. Preciznije, 1957. godine, kada je selo i dobilo školu, i tu je bio do sredine osamdesetih godina. Sredinom osamdesetih, škola koja je izgrađena pedesetih godina, zbog slabog ili nikakvog održavanja bila je u izuzetno lošem stanju, skoro pred rušenjem i predstavljala je opasnost po bezbednost djece te je krajem osamdesetih napravljena nova škola i više učitelj nije bio Mirko Tubin, već je došla učiteljica Jelena koja je u školi radila do 1995. godine.

U selu su mještani slavili sledeće slave:

- Suzići su slavili Svetog Jovana,
- Stanari Đurđevdan,
- Ostojići Mitrovdan.

U crkvu se nije odlazilo budući da selo nije imalo crkvu. Najbliže pravoslavne crkve su bile u selu Aovo kod Bosanske Bojne i Malom Obljaju, te u Žirovcu. Do slava se ipak držalo, a posebno se držalo do antifašističkih praznika.

Meštani sela su imali čvrste veze sa susednim selima, kako sa selima iz Republike Hrvatske tako i sa susednim selima iz Republike Bosne i Hercegovine. Kada smo bili djeca družili smo se sa djecom iz

sela Gradina i Bosnanska Bojna (bosanska sela), kao i sa djecom iz susjednih sela u Republici Hrvatskoj – sela Bojna i Žirovac. Krajem sedamdesetih omladina iz našeg sela odlazila je na zabave u Bosansku Bojnu. Imajući u vidu da se najviše išlo na zabave u Bosansku Bojnu, dosta momaka se i oženilo devojkama iz tog sela. U Vrnograč smo odlazili na stočne sajmove, jer su se tu okupljali trgovci stokom iz okolnih sela.

Od stanovnika koji su živeli u selu nitko nije bio u radnom odnosu, već se živjelo od poljoprivrede. Oni koji su radili u nekim firmama živjeli su izvan sela, u Glini, Sisku ili Zagrebu. Selo je živnulo osamdesetih nakon što je napravljen asfaltni put, kao što sam gore naveo. Kada je napravljen put, Karlovačka mljekara je otvorila otkupnu stanicu za otkup mlijeka, što je dovelo do povećanja stočnog fonda i koliko toliko poboljšalo uslove života stanovnika sela.

Ja sam srednju ekonomsku školu pohađao u Glini i ondje bih ostajao preko tjedna, a vikendom i praznicima sam odlazio u Kobiljak. Naime, uprkos tome što je Hrvatska Bojna imala autobusnu vezu s Glinom, ona je bila toliko nespretna da mi koji smo pohađali školu u Glini iz sela nismo mogli putovati na dnevnoj bazi. Autobus je iz Hrvatske Bojne polazio u pola osam ujutru, te nismo mogli stići na vreme na časove i zato ova autobuska linija učenicima nije mnogo koristila, odnosno morali smo da stanujemo u Glini kako bismo stizali u školu na vreme. Od moje generacije iz sela nitko nije završio fakultet, već su uglavnom završili srednje škole. Ja sam diplomirao na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Beogradu.

U vrijeme posljednjeg rata bio sam jednom prilikom u Kobiljaku 1993. godine. U vrijeme rata 1991-1995. selo nije bilo obuhvaćeno ratnim dejstvima niti je bilo uništavanja imovine u selu. Od stanovnika sela tokom rata 1991 – 1995. godine nitko nije izgubio život, ali je bilo manjih sukoba sa jedinicama armije Federacije Bosne i Hercegovine. Međutim, njihove jedinice sve do 1995. tj. do poslije akcije Oluja nisu ušle u naše selo niti su napravile bilo kakvu štetu na imovini stanovnika. Uglavnom su od strane stanovnika sela bile postavljene straže na granicu sa Bosnom i Hercegovinom tako da njihova armija nije ni pokušavala da pređe granicu. Poslije akcije Oluja, nakon odlaska stanovnika, prvo su u selo ušle jedinice armije Federacije Bosne i Hercegovine i počele da pljačkaju i uništavaju imovinu stanovnika sela. Poslije akcije Oluja u selu je ostalo sedam stanovnika, među kojima i moj otac, a ostali su napustili selo i priključili se izbegličkim kolonama prema Dvoru.

O ocu nismo ništa znali sve do oktobra 1995. Potom smo doznali da se nalazi u zatvoru u Remetincu, a kada je krajem 1995. godine bila abolicija, otac je pušten. Moja majka, snaja i brat su došli u Srbiju. Ja sam sve vreme rata bio sa porodicom u Beogradu. Stanovnici koji su ostali u selu su u avgustu 1995. godine, nakon Akcije Oluja, bežali u šumu od jedinica armije Federacije Bosne i Hercegovine kako bi sačuvali živote. Nekoliko dana nakon odlaska stanovnika iz sela došla je Hrvatska vojska. Stacionirali su se u našoj kući i tu su bili nekoliko godina. Imajući u vidu da je tu, na svega 200 metara, granica sa Bosnom i Hercegovinom, ovo im je bila dobra strateška pozicija. Posle ratne akcije Oluja imovina stanovnika sela je potpuno uništena, prvo od strane armije federacije Bosne i

Hercegovine, a zatim i od strane Hrvatske vojske. Za vrijeme rata jedan broj stanovnika koji su živjeli u gradovima Hrvatske vratio se u selo.

Telefonska veza između Srbije i Kobiljaka nije postojala tijekom rata, a nije je bilo ni pre rata (u selo nikada nije uvedena telefonska linija), ali je postojala telefonska veza između Srbije, Dvora i Gline pa sam sa mojima održavao kontakte tako što bi me oni zvali kada dođu u Glinu ili u Dvor. U selu su negdje do 2004. godine živjeli Dušan Suzić i njegova supruga (čijeg imena ne mogu da se setim) i mislim da su oni bili posljednji mještani sela. Njihov sin ih je odveo 2004. u istočnu Slavoniju.

Moji roditelji su razmišljali da se vrate u Kobiljak, ali smo se moji sestra, brat i ja tome usprotivili, pa su ipak ostali u Beogradu da žive. Početkom 2000. su posetili selo i kada su ga ugledali opustošeno i razrušeno, shvatili su da smo bili u pravi i u potpunosti su izgubili volju za povratkom. Sve je bilo zapušteno, zaraslo, srušeno. Tamo danas niko ne živi, tako da bi povratak tamo bio kao odlazak na pusto ostrvo. Roditelji održavaju kontakte sa svojim Kobiljačanima, viđaju se na okupljanjima u Beogradu i okolnim mestima, dok moja generacija više nema tih veza. Moj otac, Branko Suzić, rođen 1936. godine, danas predstavlja, vrlo vjerovatno, najstarijeg bivšeg mještanina Kobiljaka. U Kobiljaku sam posljednji put bio prije sedam ili osam godina. Jedva sam se probio do naselja, a u kuću nisam uspio ući budući da je sve bilo zaraslo.

Da nije bilo ratnih dejstava devedesetih godina i ratne akcije Oluja smatram da selo u bližoj budućnosti ne bi postalo pusto. Mislim da je verovatnoća da se neko vrati u selo i počne tamo život minimalna.«

Tabela VIII. Broj stanovnika sela Kobiljak između 1857. i 2011. godine

	18 57.	18 69.	18 80.	18 90.	19 00.	19 10.	19 21.	19 31.	19 48.	19 53.	19 61.	19 71.	19 81.	19 91.	20 01.	20 11.
Kobi ljak	39 2	42 6	42 3	51 9	55 8	56 2	52 1	50 0	27 8	26 3	26 8	22 1	18 6	15 1	6	0

Graf VII. Broj stanovnika sela Kobiljak 1857.-2011.

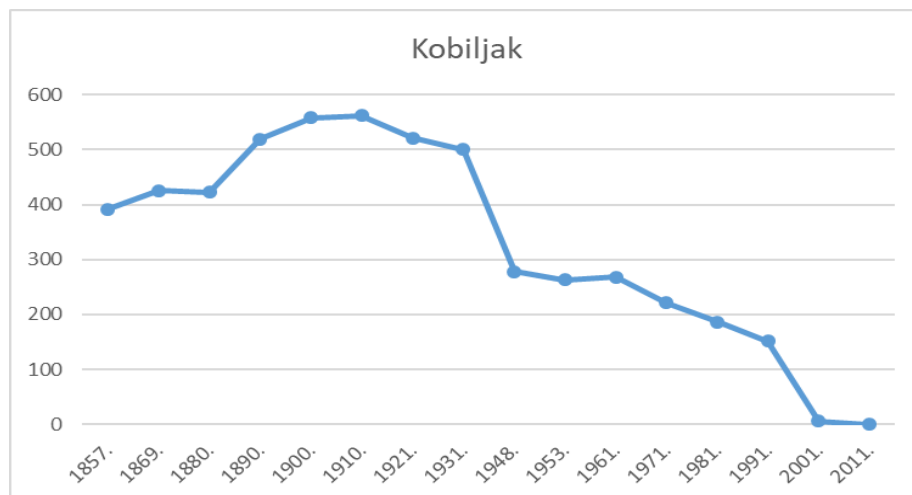

Tabela IX. Naselja sa srpskom većinom 1991. godine – stanje 2001. i 2011.⁴³

Naselje	Broj Srba/Broj stanovnika 1991.	Broj stanovnika 2001.	Broj Srba/Broj stanovnika 2011.
Brdani Šamarički	219/220	70	63
Bujinja	70/73	9	10
Čavlovica	122/122	8	2
Ćore	139/139	48	33
Donja Oraovica	177/180	47	41
Donja Stupnica	153/155	65	87
Donji Dobretin	53/53	15	20
Donji Javoranj	394/412	180	138/149
Donji Žirovac	124/128	53	46
Draga	98/99	51	35
Draškovac	144/146	18	22
Dvor	1993/2351	1429	790/1406
Gage	144/146	58	66
Glavičani	71/75	28	19
Gorička	381/385	112	109/109
Gornja Oraovica	112/114	37	36
Gornja Stupnica	133/134	59	61
Gornji Dobretin	156/158	15	9
Gornji Javoranj	169/169	62	65
Gornji Žirovac	353/367	30	22
Grabovica	62/63	45	32
Grmušani	241/249	160	107/118
Gvozdansko	124/181	69	42
Hrtić	250/260	121	76/112
Javnica	216/219	77	48
Javornik	208/210	102	104/107
Jovac	221/227	24	20
Kepčije	172/181	88	74
Kobiljak	146/151	6	0

⁴³ www.dzs.hr; Podaci o broju Srba u određenim naseljima za 2011. godinu dobiveni su u Državnom zavodu za statistiku. Uvjet za dobivanje podataka o broju Srba u određenim naseljima je bio taj da broj Srba u naselju nije manji od 10.

Komora	171/178	26	15
Kosna	106/108	39	35
Kotarani	205/209	9	3
Kuljani	144/246	137	98
Lotine	132/132	57	43
Ljeskovac	212/220	75	57
Ljubina	348/352	107	93/100
Majdan	90/98	4	11
Matijevići	800/844	479	568/645
Ostojići	207/214	4	5
Paukovac	107/109	52	67
Pedalj	194/195	70	59
Riječani Bujinjski	59/61	21	12
Rogulje	134/135	30	29
Rudeži	76/80	0	1
Rujevac	541/586	261	227/254
Sočanica	214/216	36	23
Stanić Polje	19/19	7	16
Šakanlije	194/196	30	32
Šegestin	133/134	66	35
Švrakarica	120/121	71	53
Trgovi	246/256	136	90/100
Udetin	124/125	76	45
Vanići	179/195	90	81
Volinja	209/228	144	77
Vrpolje Bansko	173/182	102	65
Zrin	63/64	13	18
Zut	142/145	10	1
Balinac	203/208	88	69
Bijele Vode	367/371	87	67
Bojna	226/226	35	28
Borovita	94/97	39	17
Brestik	389/421	104	76
Brezovo Polje	288/296	40	24
Brnjeuška	205/213	25	13

Brubno	173/175	20	4
Buzeta	385/390	64	67
Dabrina	248/253	94	86
Donje Selište	260/264	183	84/109
Donji Klasnić	398/410	123	90
Dragotina	484/501	204	134/149
Drenovac Banski	438/452	176	74
Glina	4831/6933	3354	747/4680
Gornje Jame	24/44	9	0
Gornje Selište	189/199	72	55
Gornji Klasnić	285/294	79	41
Hajtić	149/163	46	32
Kozaperovica	149/156	75	46
Majske Poljane	576/602	348	139/196
Majski Trtnik	165/166	64	36
Mali Gradac	386/391	184	130/146
Mali Obljaj	218/221	48	34
Martinovići	279/290	106	71
Momčilovića Kosa	73/76	57	36
Ravno Rašće	198/314	179	64/129
Roviška	248/259	72	46
Šaševa	122/127	47	26
Šibine	175/177	42	28
Trnovac Glinski	158/163	55	31
Trtnik Glinski	91/103	21	14
Veliki Gradac	683/708	218	122/126
Veliki Obljaj	393/399	52	22
Vlahović	286/288	129	73
Babina Rjeka	222/250	188	42/127
Borojevići	288/294	174	37/119
Čukur	210/226	93	108/114
Donja Velešnja	376/443	356	91/261
Donji Bjelovac	107/107	52	43
Donji Cerovljani	168/265	90	76
Donji Kukuruzari	249/301	226	51/297

Gornja Meminska	77/86	13	17
Gornjka Velešnja	188/189	72	73
Gornji Bjelovac	133/141	105	53
Gornji Hrastovac	392/427	313	70/209
Gornji Kukuruzari	115/119	78	51
Knezovljani	171/177	79	81
Komogovina	276/287	188	57/126
Kostajnica	1889/3480	1993	420/2127
Kostreški Bjelovački	84/87	52	43
Lovča	106/107	26	19
Malo Krčevo	82/82	50	19
Mečenčani	213/218	168	32/148
Panjani	175/221	147	51/125
Prevršac	194/207	159	58/120
Rausovac	117/128	26	28
Rosulje	363/448	288	57/192
Slabinja	458/523	317	119/348
Srednja Meminska	167/169	55	58
Svinica	405/436	110	98/114
Umetić	136/136	124	73
Utolica	216/334	85	68
Veliko Krčevo	144/154	112	79
Živaja	660/726	484	97/309
Begovići	176/177	52	58
Bijelnik	188/202	62	47
Blinja	205/210	74	78
Cepeliš	106/213	70	59
Deanovići	87/87	26	28
Dodoši	201/205	98	76
Donja Bačuga	472/553	184	94/142
Donja Mlinoga	195/240	127	96
Donja Pastuša	59/61	7	11
Gornja Bačuga	378/397	83	79
Gornja Mlinoga	241/243	45	33
Gornja Pastuša	144/146	32	31

Grabovac Banski	486/552	223	160/200
Jabukovac	282/325	163	79/141
Jošavica	425/432	82	84
Klinac	146/147	28	27
Luščani	648/670	156	153/163
Mačkovo Selo	180/184	23	36
Miočinovići	147/153	35	43
Moštanica	248/270	89	93
Petkovac	76/82	17	15
Petrinja	8445/16477	13801	1125/15683
Srpski Čuntić	103/107		
Stražbenica	114/126	17	9
Tremušnjak	201/204	44	47
Veliki Šušnjar	445/455	108	105/117
Bestрма	236/290	166	86
Blinjska Greda	124/139	22	35
Blinjski Kut	259/505	386	64/277
Brđani Cesta	277/303	249	45/135
Brđani Kosa	190/223	117	25/103
Crkveni Bok	387/406	206	95/117
Čapljeni	106/112	38	37
Četvrtkovac	448/509	350	31/232
Donji Hrastovac	348/440	240	76/217
Drljača	419/538	385	34/277
Ivanjski Bok	134/147	51	35
Jasenovčani	115/132	83	41
Kinjačka	346/383	263	94/213
Kladari	58/63	32	7
Klobučak	69/120	33	69
Kostreši Šaški	211/231	125	71
Mala Gradusa	129/138	57	20
Mala Paukova	161/168	69	39
Novoselci	27/77	30	38
Papići	158/173	117	56
Petrinjci	221/242	183	77/183

Pobrđani	108/112	30	22
Radonja Luka	99/108	74	31
Sjeverovac	113/131	46	33
Slovinci	391/461	206	61/152
Staro Selo	499/520	141	100/110
Strmen	329/356	137	94/135
Šaš	601/735	394	126/307
Velika Gradusa	414/430	68	87
Vukoševac	109/129	39	21

Pogled unaprijed

Pitanje je što nam donosi popis 2021. Već smo spomenuli činjenicu da se broj stanovnika Sisačko-moslavačke županije drastično smanjio u periodu od posljednjeg popisa. Staro stanovništvo prevladava u zonama gdje su nekada i sada bili nastanjeni Srbi. Na području Gline u popisu iz 2011. čak je 32,7% stanovništva bilo starije od 60 godina (3040 osoba), na području Dvora čak 38,2% stanovništva (2128 osoba) bilo je starije od 60 godina, na području Petrinje 24,86% (6134 osobe).⁴⁴ Ti pokazatelji ukazuju na činjenicu da je stanovništvo krajeva gdje su nekada bili gusto nastanjeni Srbi, ukoliko novo stanovništvo nije doselilo, iznimno staro te da je demografska obnova u tome smislu nemoguća. Ne ohrabruje ni činjenica da je od 8084 stanovnika područja grada Gline njih 2209 (27,32%) bilo neudanih i neoženjenih, odnosno 1426 udovica i udovaca što znači da je svega 4025 bilo onih koji su bili u braku. Ostali su bili razvedeni i nepoznato. I naobrazba stanovništva tih područja nije bila visoka. Na području općine Dvor od 5001 osobe, njih 380 je bez škole, 143 imaju samo tri razreda osnovne škole, 815 imaju do sedam razreda osnovne škole, 964 imaju završenu osnovnu školu, 2329 imaju srednju školu, a 369 su visoko obrazovani i to 222 imaju stručni studij, 146 sveučilišni studij i jedan doktorat znanosti. Za jednu osobu nije bilo podataka. Za razliku od dvadesetog stoljeća kada je na području današnje Sisačko-moslavačke županije bilo 260 škola (1964./1965.) i 227 škola (1990./1991.) u školskoj godini 2000./2001. bilo je svega 88 škola.⁴⁵ Čini se da je stanovništvo ove županije bilo izloženo tijekom dvadesetog stoljeća brojnim migracijskim procesima. Bez obzira na nacionalnost svi stanovnici bili su prisilno istjerani u nekom trenutku iz svojih domova. Stoga podatak da je vrlo veliki postotak Srba (gotovo 2/3) i Hrvata (gotovo 1/3) nisu vratili više svojim domovima ukazuje na nesigurnost toga prostora za kvalitetan život. Uz nesigurnost i slabu infrastrukturu dolazi i nemogućnost pronalaska zaposlenja kao i ekonomska nerazvijenost dotične zone.

⁴⁴ www.dzs.hr.

⁴⁵ M. Matas, »Banovina: demografski razvoj i problemi nerazvijenog dijela Hrvatske« u: *Hrvatski geografski glasnik* 66/2 (2004), str. 60.

Summary: The author provides information on the history of Banija (former municipalities of Glina, Petrinja, Dvor, Sisak and Hrvatska Kostajnica) and on the demographic picture of Banija between 1880 and 2011. He especially deals with the issue of reducing the number of Serbs in Banija and the issue of the history of the last war (1991-1995). Author provides information on the number of victims, refugees and displaced persons. Along with a series of graphs, he also brings tables with the number of inhabitants of settlements, municipalities and cities and compares them.

Keywords: Serbs; Banija; Homeland war; demographic development